

EXAMEN VARIARUM LECTIONUM,
QUAS AD TEXTUM JESAÏÆ HEBRÆUM
ALEXANDRINA VERSIO EXHIBET,

Cujus

PARTEM UNDECIMAM

CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. ABOËNS.

Modeste sistunt

JACOBUS BONSDORFF,

S. S. Theol. Licentiat. & Adjunct. Ordin.

Et

ANDREAS JOACHIM STRENG.

Stip. Reg. Tavastensis.

In Ædibus Scholæ Cathedr. die XV Junii MDCCCV.

H. p. m. s.

ABOË,

Typis FRENCKELLIANIS.

VIRO
MAXIME REVERENDO ATQUE PRÆCLARISSIMO
ECCLESIARUM IN SYSSMÅ ET LUHANGO PASTORI
CONTRACTUSQUE TAVASTIÆ ORIENTALIS
PRÆPOSITI VICARIO MERITISSIMO
DOMINO
CAROLO STRENG

PATRI INDULGENTISSIMO

*Pietatis animique gratissimi, innumeris beneficiis ob-
strikti, exiguum saltem pignus sacrare voluit debuit*

Filius obidientissimus
AND. JOACH. STRENG.

quadrare, immo insultum & contra omnem æstheticam decentiam esset, magnifica illa epitheta de gentium omnium doctore, legislatore, sospitatore, in quem spem suam ponent omnes populi, in alium contorquere & accommodare quam Messiam, non possumus non huic interpretationi palmam deferre. Conferant vero, quicumque subacti iudicii atque æquiores rerum aestimatores fuerint, versiculos 4. 6. 7. cum ipsa historia Christi & ejus sublimi consilio, nec forte tantopere de interpretationis dubitabunt modo. Diutius vero hæc persequi, velat instituti nostri ratio. Erat tamen monendum, quo ex principio textus hujus carminis aut corrigendus aut vindicandus esset. Utrumque enim in hoc versiculo valebit, nimirum corrigenda utique punctatio formæ $\chi \rho \iota \varsigma$, ut sit a verbo $\chi \rho \alpha \nu$ *frangere* & passivo sumatur sensu: *frangi* viribus, manifesto docente contextu, nec dissentientibus antiquis versionibus, v. c. Alex. & $\theta \rho \alpha \nu \sigma \theta \eta \sigma \epsilon \tau \alpha \iota$, cet. Vindicanda autem est lectio textualis: לְתוֹרַת *in legem*, doctrinam ejus (Messiæ, Divini internuntii) *spem* fiduciamque ponent עַם *populi*, gentes; quam sententiam liberius pro more suo effert Græcus atque Matthæus, verba allegans e græco fonte $\epsilon \pi \iota \tau \omega \nu \omicron \nu \omicron \mu \alpha \tau \iota \alpha \upsilon \tau \alpha \epsilon \lambda \pi \iota \sigma \tau \iota$, unde non consequitur quod suspicatur MICHAELIS, hebraicum textum in origine aliam prætulisse faciem: וּלְשֵׁמִי גֵוִים . Sensus fere idem, si *legis* aut *nominis* mentionem faciamus, interim vero stilus Jesaiæ frequentior, ubi Messiana adumbrat tempora, Divinam legem תוֹרַה cunctis gentibus sistit promulgandam hincque per totum terrarum orbem, salutem iri promotum ex oraculo Divino docet. Erit quippe (ut versus 6. habet,) Divinus ille minister non modo *vindex* sanctissimus *promissionum*, Judaicæ genti collatarum ($\epsilon \iota \varsigma \delta \iota \alpha \theta \eta \mu \eta \nu$ $\gamma \epsilon \nu \epsilon \varsigma$ בְּרִית עַם) verum etiam *lux gentium* ($\phi \omega \varsigma \epsilon \theta \nu \omega \nu$) i. e. auctor consummatissimæ legis sive doctrinæ, ad gen-
tes

res omnes collustrandas, pertinentis ac promulgandas.

vers. 14. Non mirum est, mechanisimum poeticum hujus vers. varie ab interpretibus explicari, quia concisior sit; neque magnam differentiam orituram putamus, siue עולם ad præcedens הַחֲשִׁיתִי, siue ad subsequens אַחֲרָיו referatur, quemadmodam Græcus: *ἐπεὶ οὐκ ἔστιν αἰὲν αἰὲν ὁ κόσμος*, haud ineleganter transtulit. Cum vero ו prefixedum τὸν עולם, non omnino spurium videatur, nec incommodus sit sensus: *indē a longo ævo, diu conticui*, vulgaris certe scriptio & ordo verborum tamdiu retineatur. Sublimi anthropopathia sistitur Deus diu filuisse, nec populi sui miserrima fata gentiumque insolentem ferociam velut animadvertisse; jam vero sibi proponit non diutius esse tacendum vel commorandum; quærit ipse: num *conticescam* amplius & *continebo memet*, quin potius *parturientis instar respirabo*, *spiritus sumam & erumpam* querulas voces, gentem ulturus idololatricam. Quæ sequuntur, continent & comminationes in Judaici nominis hostes, (v. 15) & feliciora liberationis futuræ præfagia. (v. 16.)

Vers. 21. Pro eo quod in textu legitur תורה *lex*, solus Alexandrinus legisse videtur תורה *diversum*, probante Lowth, sed præter rem. Describitur heic immensa Dei in populum suum Judaicum sapius collata, imprimis vero per legislationem Mosaicam solenniter declarata benignitas. Quoties vero hujus legis mentionem faciant Scriptores Sacri, per se patet, Judaicum ad populum, legibus Moisi obstrictum, id pertinere, non vero ad prophetarum enuntiationes, ut Rosenmullero placuit, posse referri; quare mirari convenit nonnullos (v. c. in *Exeget. Handb.*) totam hanc pericopam, inde a vers 18. ad Cyrum retulisse, licet certum sit, hunc regem Judæis exsilibus & libertatem & leges suas pristinas patriamque concessisse.

vers.

Vers. 22. Prout vulgo phrasin: חפח בחורים, *laqueum juvenum* explicare solent, nullus omnino sensus exsculpi poterit idoneus; quare Recentiores fere omnes levi mutatione interpunctionis חורים cum præf. כ pronuntiandum jubent, idemque ipsa analogia sermonis paralleli postulat. Inter antiquos Græcus hoc dudum vidit, vocabula: חורים *foveas*, cavernis & כלאים *domos carceris* sibi invicem respondere, quare transtulit: *εν τοις τρυμαίσις πανταρχε, και εν οικαις αμα, οπου εκευλιν αυτες.* Posito vero hoc, quod utique ponendum est, alterum quoque vocabulum חפח non essendum est ut nomen, *laqueus* פח, (Græc. η γαρ παγίς male) sed verbalis sive adjectivali forma פרה *illaqueari*, unde sensus: *illaqueatus est in foveis istis omnibus, & incarceratus.* Captivitatem Babylonicam tristissimis his depingi coloribus, nulla eget demonstratione.

Vers. 24. In verbis: ויהטאו לו ולא אבו בחרבו ויהטאו לו *manifesta nec inelegans est enallage personæ* (primæ & tertiæ pluralis) qualem sapius antea in scriptis Jesaianis notavimus, utpote stilo Hebræorum convenientem. Translatore ut plurimum eandem exprimunt personam, nihil tamen in textu corrigentes. Sic Alexandrinus: ω (Θεω) ημαρτεσαν αυτω, και εκ ηβεληντο εν ταις οδοις αυτου παρευεσθαι. Longe sonantius vero prima persona textualis formæ ויהטאו exprimit confessionem populi resipiscantis; cetera vocabula describunt statum ejus immorigerum.

Caput XLIII.

Vers. 14. Eo quidem tota oratio pertinere videtur, ut describatur Babylonicum imperium cito a Cyro, Persarum

tum Rege, eversum iri; & quia Chaldaei jam tum per longum temporis spatium Babylonis juncti fuere, idem certe fatum eisdem maneret. Subobscura tamen sunt verba textus, adeo ut ambigendi ansum praeberent interpretibus, quid praecipue designatum censeretur τοῖς בְּרִיחִים & אֲנִיּוֹת; Alexandrinus jam praevit in diversa explicatione prioris vocabuli, ex participiali forma בְּרִיחַ *fugere: πνεύσας φεύγοντας πάντας*; nec refragandum est, hoc sensu lumi poste, quemadmodum DATHB, SCHERER cum plerisque praepararunt, quasi indicaverit propheta, Babylonios omnes una cum Chaldaeis, in navibus suis fuga salutem quaesituros fore. Attamen melius sine dubio poëticum parallelismum exprimunt, qui cum LOWTH HENSL. al. formam בְּרִיחַ tanquam nomen habent, *vestem* denotans, ut respondeat alteri nomini: אֲנִיּוֹת *naves*, perinde ac Babylonii & Chaldaei sibi invicem sunt paralleli. Quid itaque obstat, quominus comminationem propheticam in hunc exponamus sensum; *Dejeciam, destruam, omnes vestes* (repagula, portas munitas) *eorum* (Babyloniorum), *atque Chaldaeos navibus suis lata agentes negotia, lätos cientes clamores*. Ut enim Babylonii & Chaldaei ingenti numero navium commercia longe lateque exercebant per alveos Euphratis & mare Indicum, ita etiam munitissimis oppidis se poste hostium quorumcunque insultus avertere gloriabantur. Utrumque jam frustra erit, imminente Persarum hostili exercitu; atque ex ipsa historia constat, in expugnatione Babylonis aliorum deductum fuisse alveum Euphratis, ideoque usum navigiorum praecipuum desuisse. Conf. not. Lowthii ad h. l. Ceteras ad hunc locum allatas hypothesen omittimus.

Vers. 22. Particulam כִּי Græcus transtulit tanquam copulativam, ut sapius, nec male, conf. KOPP, ad. h. l.
Vers.

Vers. 28. Primo forte oculorum obtutu non tam erroris reprehendendus esset Alexandrinus, quam potius laudandus propter conjecturam, in textuali נחל, quod ad 3. plur. una cum Syro flexit, adstipulante LOWTH ex recentioribus. *Επιανον οι ἀρχοντες τα ἁγία με, Principes tui profanarunt mea sacra.* Sed si propius textus omne consilium ac parallelismum rimari volueris, patebit dilucide, ut opinamur, textum hebræum non modo in salvo esse, verum etiam optimum exhibere sensum. Vocabula enim in hoc trimembri versu obvia: *principes sanctuarii* (h e sacerdotes), *Jacob, Israel*, sunt synonyma subjecta, de quibus gravissima Dei poena enuntiatur; poenæ vero ideam secum fert forma נחל *profanabo*, & נתנה לחרם *tradam anathemati*, contumeliæ, abominationi. Quis ergo hic exspectabit ulteriorem descriptionem criminis a Judæorum principibus commissi, quam dederat vates jamjam in versu præcedenti? Neque mechanismus poëticus omnino deferendus, ubi manifestus sit ac elegans, immo quoque cum historia apprimè concilietur. In captivitatem Babylonicam enim quum abducerentur non modo plebeji homines Judaicæ gentis, verum etiam antistites sacrarii & principes, eventui dabantur justissimæ Dei comminationes. Quid proinde judicandum sit de conjectura Celeb. PAULI in *Clavi*, שרי *agros sacratos substituentis pro שרי principibus*, nemo non sentit.

Caput XLIV.

Vers. 4. Postquam in præced. capite durissima fata refractariæ genti Judaicæ minatus fuerat propheta, Dei nomine contestans, sermonem jam pro more suo retorquet ad hilaria annuntianda, liberationem quippe ex cap-

civitate, florentemque civitatis statum futurum. Numerosissima proles inter alia felicitatis momenta, describitur vers. 3. qui indivulso nexu cum quarto cohæret, ubi pulcre comparatur ירע Jacobitarum cum graminosis locis herbisque efflorescentibus. Difficilius autem est constituere imaginis hujus naturam, propter ambiguitatem vocabuli כבין *in interstitio*, sive lectionem sive sensum ejusdem spectaveris. Non modo antiqui nonnulli, e. c. Græcus, verum etiam Msc. codices & Editiones variæ præferunt כ similitudinis pro ב præfixo; nec ullum dubium est, quin genuina hæc fuerit textus facies, quia sine hac comparationis particula duriter connecteretur idea sobolis & graminis; atque in posteriori hemistichio legitur כערבים *sicut salices*: Sed ne sic quidem omnis periret ambiguitas עד כבין, quod in nonnullis Msc. sine י effertur, quasi *filium* בן designaret; *filius graminis* quid esset, loquendi ulus determinaret, nimirum sive gramen ipsum, sive flores ac herbas in graminoso loco crescentes (Mich.) Obstat veto huic explicandi modo, tam dictionis insolentia, quam sequentis membri analogia: על יבלי מים *ad rivos aquarum*, cui concinit hæc dictio: בין הציר *inter gramina*. Comparantur posteri Judeavorum cum floribus, progerminantibus inter gramina li. e. viridissimo in campo, & cum salicibus ad aquas crescentibus. Minus tamen se commendat Lowthii conjectura, integrum vocabulum מים textui adfingens, inter הציר & כבין ut Græcus ὡς ἀναμεινον ὑδατος κορυφας habet; nec enim commode dicitur gramen crescere inter aquas, neque boni est critici, omnem venari repugnandi ansum. Valebit hoc etiam in v. 7 ubi affixum 3 personæ למן bene in textu hebraico exprimitur de *ipsis illis*, quos alloquitur Jehova; nec mirari satis possumus, facillimum hunc

hunc sensum proscriptum ac permutatum iri conjectura Lowthiana, ex Alex. לִכְסֵּם male suppeditata. Quæ reliqua est varia interpretatio in hoc versu, nos non morabitur.

Vers. 18. Formam טו singul. num. (א ו ח טו *oblinere*) constructam cernimus cum עינים plur. num. secundum liberiolem Hebræorum syntaxin, quam antiqui interpretes certe agnoverunt, licet ex idiotismo linguæ, in quam transferebant (v. c. Græc. ἀπημαυρωτησαν τε βλέπειν τοις ὀφθαλμοῖς αὐτῶν) eundem numerum rite expresserint. Cave igitur cum Lowth & Auctore *Exeg. Handb.* credas textum esse mutandum in טוה.

Vers. 20. Notamus varietatem Alexandrini interpretis in vocabulo רעה, quod cum רעה (ירע) γνωρις, male commutavit, perinde ac in vers. 28. רעי *pastor meus*, φρονεῖν transtulit. Dubia igitur fide hujus interpretis permotus, lectionem in רה corrigendam frustra tentavit *Datbe*. Receptus omnino textus sistit dictionem proverbialem: *pasci cinere* h. e. ejusmodi re frui, quæ nullius sit utilitatis. Sic quoque scriptores Sacri dicunt: *pasci vento* Hof. XII. 2. contra vero: *pasci veritate* Ps. XXXVII. 3. Describitur quippe stultus idololatra, in fabricanda imagine idoli occupatus, nec quidquam inde reportaturus præmii sive fructus, nisi cineres. Non ergo referenda est hæc phrasis ad præcedentem versiculum, sive truncum ligneum, עץ *qui cineres nutrit*, ut Dæderleinio placuit; sed sarcastice spectat stupidum idolorum cultorem. Aliis רעה *socius cineris*, sed præter rem.

Vers. 28. "verbum וְלִמְנוּרִי mendo laborare videtur vel enim ל juxta vulg. Chald. & LXX, vel י secundum Syrum

Syrum superfluum est" DOLDERLENIUS & LOWTHIO lata sententia; sed licet eodem modo exprimi potuerit hæc forma, ac in priori membro, quis tamen tantum in se sumat, ut liberiores Jesaiæ de quavis causa corrigat inscriptionem.

Caput XLV.

Vers 1. Quis ille rex, מֶלֶךְ, fuerit, quem jam describit Vates Divinus, non obscurum est, quum expressis nominetur verbis, Cyrus. Superfedemus quidem exquisitiori labore demonstrandi non solum authenticam horum Jesaianorum carminum, verum etiam sublimiorem eorum atque in genere omnium prophetarum scriptorum fontem, quem ipsi Prophetæ toties indicarunt atque vindicarunt, pro fide sibi habenda. Interim tamen cum universa antiquitas, hoc vero est, translatore omnes, scriptores Judaicæ historiæ domestici atque constanti consensu Rabbinum, & patres primitivæ Ecclesiæ, ne minimam moverint aut motam perhibuerint suspensionem contra genuinam horum carminum originem, incredibile prorsus est, quo valido argumento ars critica recentior fidem evertere possit antiquam. Teneamus tamdiu, prophetica hæc scripta merito fide dignissima, atque inscriptionem vulgatam antiquam & ex Jalaiano ævo ac ore profectam esse, neque quibuslibet conjectantium insultibus mox cedamus, veritatem tamen solam, ubicunque fuerit, sectantes.

Leviorem differentiam græcæ versionis & textus hodierni (מֶלֶךְ cum aff. 3. pers. τὸ χρεῖσθαι με aff. pers. prim.) non tanti judicarunt Critici, ut textui præferrent auctoritatem græci; Quod hic breviter indicandum erat.

Vers.

Vers. 2. **הרר** Græcus vertit *ῥῆν*, forte quia radicem **הר** vel **הרר** cogitabat, quam conjecturam etiam Lowth suam reddidit; quamquam vero series orationis omnino requirat, ut intelligamus *locum erectum, altum & salebrosum*, hic tamen idem significatus commode ex etymologia vocabuli **הרר** derivari potest. Etenim Arabibus hæc vox adhibetur significatu *effervescenti*; unde *tumor, emineptia & Trop. honor* hebræis probabiliter designabatur.

Vers. 8. **יפרו ישיע** *fructus dabit victoria, salus*. Sollicitant nonnulli lectionem **יפרו** in Plur. num. pro quo legere volunt **יפרה** in Singul. quia **ישיע** ejusdem fit numeri. Sed nihil impedit, quo minus vox **ישיע** collective intelligatur, sive per Enallagen, cum plur. num. constructa putetur, cfr. STORR observat. ad Syntax. Hebr.

Vers. 9. **לך אין ידים** videretur pro vernacularum linguarum genio obscurius, sed ex Hebraico idiotismo clarissimum erit; numne lutum dicet fabro: *opus tuum a tali profectum, qui manus non habet*. Ergo nulla justa causa fuit, cur affixum **לך** mutaret Lowth, in **לך**, reluctantibus plerisque testibus antiquioris ævi, præter Alexandrinum, qui ex sensu tantum vertit: *ἀπὸ χειρὸς χειρῶς*.

Vers 16. Additamentum græci interpretis: *οἱ ἀντι-κειμενοὶ αὐτῶ*, textui frustra restituendum sub verbo **צרי** sciscit Lowth; sed vero iniquum est, aliquid superaddere, cum textus planus sit, & phrasis, **חשי צריים** *idolorum fabricatores* ad utrumque referri possit membrum. Vulgatisissimus fuit mos translatorum, sensum quodammodo supplendi, ubi concisior fuerit stilus scriptoris.

Vers. 21. Pro ירעצו *invicem consultant* Alexandrinus ex errore codicis sui, forsitan hebræogræci, cogitabat ירעו *ἵνα γνῶσιν ἀμα*.

Vers. 24. Difficillimum hunc versum, in quo hærent & in diversa abeunt Interpretes, jam Christum, jam Prophetam, jam populum ex exilio redeuntem, sub vocabulo לי נמר loquentem judicantes, quodammodo collustrari posse putamus, si *primo*, urgente ipso contextu & nexu hujus versiculi cum proxime præcedente teneamus, hymnum quendam brevissimum induci, utpote decantandum a *lingua, ore* illius, qui antea commemorabatur. Verbum ergo נמר, velut parenthesi inclusum referatur oportet ad antecedentem versiculum, & quidem proxime ad לישן; quo pacto bene exprimit hunc hymnum; atque sic bene Alexandrinus transtulit: ἐξομολογήσεται πᾶσα γλῶσσα τὸν Θεόν, λέγων, quamquam ordinem verborum perverterit. *Dein* patet, verba sententiæ: נמר צדקות לי כיהיה *profesto in Deo*, apud Deum, *mibi* *salus* (*benignitas*) & *robur*, præsidium est, non esse a se invicem divellenda, quia artissime coherent, & fiduciam in Deo collocandam, optime exponunt, ut multa similia exempla in Psalmis & Jesaiæ carminibus obvia edocent. *Tum* vero, distinctionem Masorethicam omnino contra veteres nonnullos e c. Græcum adprobamus, qua verba: עדיו יבוא *ad eum venient*, ad sequens membrum referuntur & cum יבשו proxime nectuntur, sed sic tamen, ut ו ex ויבשו ad יבוא addatur, consentientibus antiquis, quo pacto omnis anomalia sive diversitas numeri perit, atque integer sensus constituitur hunc in modum: *ad eum venient*, coram eo adparebunt, & *pudore suffundentur omnes ejus adversarii*. Ambiguum esse nequit.

nequit, quin affixum tert. personæ, Deum spectet; & quia persona in hoc versu loquens, inimicos Dei graviter puniendos esse contestatur, sibi ipsi vero e contrario omnem salutem adprecatur, maxime probabile est, nullum aliud subjectum hic a propheta indigitari, quam Judaicum populum (Alio modo Cap. XLVIII. 22. vocabulum יְהוָה ad Jehovaham accommodari patet). Ceterorum mislas facinus interpretandi textumque mutandi conjecturas.

Caput XLVI.

Vers. 1. Liberiorem hebraicæ syntaxis, in promiscuo usu affixorum sepiusculè versantem, indolem hic iterum locus commonstrat, in quo vocabula עֲצִיבוֹת & נִשְׁתַּחֲוִים, quamquam diversis juncta affixis, personam unam tamen & subjectum idem respiciunt, prout rite intellexerunt veteres omnes. De Alexandrino autem non penitus certum est, utrum 3 personam נִשְׁתַּחֲוִים, legerit, an 2 personam cum textu expresserit: ἀίετος αὐτὰ καταδεδεμένα κ τ. λ. Tanto minus vero cum LOWTH. PAUL quidquam in textu corrigendum esse censemus, quo apertius sit, unversam dictionem prophetæ sarcasticam apprimè convenire huic personarum mutationi, quemadmodum etiam Cap. XLV. 17. nemo emphasis non agnosceret. Lectio itaque minime dubia; sed implicitum prorsus est, quodnam subjectum hæcce spectent affixa. Vulgaris interpretum sententia jubet ad Babylonios, quorum idola fuere *Bel*, *Nebo*, cet. docente *Beroso*, *Herodoto* aliisque, referre, maxime quia Cap. XLV. 24 hi ipsi tanquam inimici Dei taxabantur, atque Cap. X: 10. 11. Jer. L: 2. innumerisque aliis, similis occurrat descriptio. Scrupulos vero huic movet senten-

tiæ, quod nomina Deorum *Bel, Nebo* proxime præces-
serint, & hi ipsi Dii, versu subsequenti describi videan-
tur quasi in exilium, una cum oneribus suis נשך, depor-
tati. Alii, e. c. GATAKER. PORUS affixum 2 pers. ad Persas
iplos & Medos traxerunt, nec abludit Græcus interpres.
Quid ergo, si Deos hosce fictitios putemus hic adumbra-
tos gravibus suis ac immobilibus velut corporibus, one-
ribus, præditos? Saltem in versu secundo discrimen quod-
dam ironicum instituisse videtur propheta inter *animas*
(נפש) Deorum, & gravia hæc *pondera* eorum; Ete-
nim in captivitatem abducendi sunt, Dii scilicet cum
suis inertibus corporibus, atque tantum facescent tedium
animalibus atque jumentis, ut delasentur hæc ipsa irratio-
nalia bruta atque sub onere suo expirent. Neque perit
hoc modo manifesta illa oppositio idolorum & immor-
talis Dei, vers. 3. 4. eleganter adjecta; ut enim Deus po-
pulum suum semper in sinu velut gestaverit suo, sic
e contrario animalia bruta istos Babyloniorum Deos in
æternum transportabunt exsilium.

Altera jam dirimenda venit interpretum dissen-
sio quoniam nimirum consilio idolorum portatio hic com-
memoretur. Ingeniose quidem MICHAELIS, quem recen-
tior Svecus Metaphrastes sine dubio sequitur, explicuit de
more Gentilium, numina sua in publicis festis circa ur-
bem portandi in vehiculis, quibus jungebantur non man-
sæta solum animalia, sed etiam belluæ, leones, tigrides
& id genus alia. Cui conjecturæ imprimis favere vider-
etur vox נהי *feræ bestia*, parum commoda, si de trans-
portatione quadam hostili exponeretur hic locus. Ne-
que enim statui posset, leones & tigrides in Persarum
agmine fuisse ad idola ceteraque spolia ex Babylone
alportanda necesarios aut in bello usitatos, Sed ex-
qui-

quisque subtiliusve quam verius & in contextum accommodatus sic animadverti posset, alia ut taceamus. Obstat praesertim, quod non Babylonii ipsi sed iumenta expresse dicantur idola portare. Proinde sequimur vulgarem interpretum sententiam, sarcastice describi idola Babylonica, iumentorum & animalium quorumcunque ope in captivitatem abducenda, & cum Dathio universum locum transferimus: *Dejicitur Bel, prostermitur Nebo; simulacra (statuæ) eorum iumentis (ac bestiis) imponuntur, quæ his oneribus portandis lassantur (graves sarcinae fessa deprimunt animalia, Dæd.) vel, si prescius ad stilum Hebræorum mavis: immo pondera vestra, o Dii gravissimo onere delassant (scilicet iumenta.) Dejicientur & prostermentur omnia (omnes) nec poterunt suum onus salvare, ipsa enim (immo ipsi, animæ illorum) in captivitatem abibunt.*

Vers. 8. וַשְׁמַנְהוּ formam hoc unico loco obviam, bene explicuit Vulgatus: *confundamini*, erubescite, nec abaudit Alexandrinus, *σεαζετε* habens; Commodissimum enim est, radicem שִׁנָּה ignis tenere, unde verbum forte denotavit in Hirpoël: *velut incendi, rubore suffundi*, quia in pudore & consternatione animi facies rubore occupatur, ferventis instar ignis. Sic Cap. XIII. 9. facies hostis comparatur cum flamma.

Vers. 12. Præter necessitatem laudat MICHAËLIS Alexandrinum interpretem, qui pro textuali נִבְרִי לֵב *durari animo* posuit: *απολωλεντες την καρδιαν perdit animo*, quasi נִבְרִי לֵב & apud Arabes: *errantes corde*. Idiotissimum textualem confirmat Pl. LXXVI. 6. & parallelismus huj. loci. Quinam vero *obdurati*, (feroces, superbi) sint a propheta indicati, disputatur, aliis ad Chaldaeos, aliis

ad Persas utpote strenuos bellatores, e longinquo accedentes hancce flectentibus dictionem Utrumque contextui minus accommodatum judicant plerique, Judæos iusta sub hac reprehensione taxatos comprobantes. Eidem insuper faciet similis, versu 8 facta, ejusdem improbe gentis castigatio. Conf. Cap. XLIX. 3.

Caput XLVII.

Vers. 3. In Alexandrino non est varietas lectionis *רג*:
 מִן פֶּשַׁע לֹא sed incommoda tantum explicatio: *ἐκ τῆς*
μὴ παραδοῦ ἀνδραπείας, quam propterea mislam faciunt
 Critici. Sed ex alio capite, haud absurde statuerunt qui-
 dam, formam פֶּשַׁע aut in Piel aut Hiphil efferendam
 esse; nimirum quia in priori membro Deus dicitur vin-
 dictam sumpturus ex hostibus, poterit in posteriori cogi-
 tari idea supplicationis frustraneæ: *nemo me precibus per-*
tentabit, vel, non faciam, patiar, ut quis supplicans mihi
 occurrat. At vero, si vera fateamur, non opus est, sum-
 mam venari idearum analogiam, quum commodum al-
 ias præbeat textus sensum: *non offendam*, occurram, cui-
 quam homini h. e. nemo mihi resistere poterit; confr.
 DATH. DOED. cet.

Vers. 6. חללתי *profanavi, vastandum dedi* populum
meum peculiarem. Græc. Εμιαύτως την κληρονομίαν μου,
male, ut antea Cap. XLIII, 28.

Vers. 9. Vocabulum כהנם *perfecte* (ad perfectionem suam) Græcus videtur ad temporis rationem retulisse, in vertendo ἐξαιφνης; vix autem demonstrari potest, eum aliter legisse in textu, qui de cetero sanus est.

Vers.

Vers. 11. Sine dubio Gr. *βοθρὸς* ortum suum duxit ex Hebraico שחר, quod pro textuali שחר (aurora, crepusculum ejus i. e. origo) cogitabat; & quia verbum נפל cum allato nomine construxit, opus habebat ex sensu supplere sequentem sententiam: *ἤξει ἐπὶ σὲ τάλαντωρα.*

Vers. 13. Ultima verba: מנא יבא עליך elliptica sunt, deficiente nomine, ad quod יבא referatur. Ex frequenti vero idiotismo hebraei sermonis, subintelligendum est ער *malum*, aut tale quidpiam, quod *fata, casus* inopinatos designaret. Qui astrologicam scientiam ostentabant inter Chaldaeos & Babylonios, ex noviluniis ac mensium quibuslibet vicissitudinibus indicia temere petebant futurorum eventuum, quare eos taxat vates Divinus hisce verbis: *Indicantes novilunia* (s. ex novilunio) *unde* (ex qua parte מנא) *veniant super te* haec scilicet *fata*; neque multo huic repugnantem sensum praeber Græcus Alexandrinus: ἀναγγειλάτωσαν σοι, τί μελλεῖ ἐπὶ σὲ ἐρχεσθαι, licet vocabulum מנא place omiserit. Lowth legendum jubet מנא absque necessitate.

Vers. 14. Elegantiam textualis lectionis in posteriori hemistichio non assecutus est Græcus, sed ex conjectura transtulit incommode: *ὅτι ἔχεις ἀνθρακας πυρος.* Textus tamen non omnem evidentiam habet; aut enim cum plerisque sic constituatur sensus: *ignis* (quo omnes comburentur) *non erit modicus, pruna tantum ad calefaciendum, sive focus ad aspidendum, sed vehementissimus, talis in quem palea & stramina coniecta penitus comburentur; aut putandum est, poetam indicare velle, tantam fore hujus ignis vehementiam, ut ne quidem carbonēs residui sint ad accendendum ignem in foco &c.* Posteriores hanc explicandi viam & consilio orationis & Orientalium stilo, fini-

similes in describenda summa miseria frequentanti proverbiales dictiones, aptiorem esse fatebimur ultro; atque lectionem לַחֲמֵם verbal. form. Infinit. kal. cum Pielica לְחַמֵּם aut Pyalica לְחַמֵּם *ad. calefaciendum* commutandam urgemus, quia parallelismus verborum לַחֲמֵם & לַחֲמֵם & לַחֲמֵם & לַחֲמֵם satis sit evidens; unde quoque patet, biniembrem esse universam sententiam: *nec pruna, nec focus, qui asfideat.*

Caput XLVIII.

Vers. 1. Ut solenne est orientalibus, gentis cujusdam originem comparare cum fonte & puteo, ita nec alienum erit, aquas ad eandem referre ideam, quia aqua ex fonte scaturire soleat. Quum vero, ex Antiquioribus interpretibus, Græcus hanc imaginem deseruerit, sensum tantummodo exprimens, non inde sequitur, textus faciem aliam olim fuisse, ut frustra asserunt Critici nonnulli, Ceterorum testimonio firmata est vulgata lectio.

Vers. 8. Quicumque contextum consuluerit, phrasin: *non aperta fuit*, aperuit se *auris tua*, commode explicabit de obduratione populi Judaici. Male Græcus in 1 pers. effert: ἔρε — ἠνοιξα σε τα ὦτα.

Vers. 9. Particula לַחֲמֵם in sequenti hemistichio rite subintelligitur, quia in priori jam adfuit; quare supervacaneum est, eandem textui ad vocabulum תַּחֲלֵת inferre velle, nec juvat antiquas allegare versiones.

Vers. 11. Otiosam crisin nonnullorum ad h. l. nos¹⁷ quidem minime probare possumus. Lowth integrum vocabulum שְׁמִי ex Alexandrino; το ὄνομα με βεβηλητα, resti-